

DİN- KORKU İLİŞKİSİNİN PSİKOLOJİK OLARAK İNCELENMESİ¹

PSYCHOLOGICAL EXAMINATION OF RELIGION-PHOBIA RELATIONSHIP

Arş. Gör. M. Emrullah DURAN

Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü emrullahduran@selcuk.edu.tr,
Konya / Türkiye

ÖZET

Ülkemizde din ve korku ilişkisi günümüze kadar özel bir çalışma olarak ele alınmamıştır. Dini kaygılar gerekçesi ile bizce bu konu derinlemesine araştırılmaktan kaçınılmıştır. Din ve korku ilişkisi psikoloji biliminin verileri bağlamında ele alındığı zaman din ile korku arasında tek yönlü değil çok yönlü bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çok yönlü ilişki iki başlık altında incelenecektir. Birinci başlık altında kutsal olan nesnelere yönelik korku ve bu korkunun sebepleri, özellikleri ele alınacaktır. İkinci başlık altında ise dinin içerisinde var olan korku ve bu korkunun özellikleri ile bireyin gündelik hayatına yansımaları üzerinde durulacaktır. Yüce ve kutsal olan nesnelere yönelik korkuya literatürde “hagiophobia” denir. Fakat hagiophobia kavramının içine dini törenlerden kaynaklanan korku girmemektedir. Dini ayin ve törenlerden kaynaklanan korku ise “telophobia” kavramı ile ifade edilir. Bu tür korkuların oluşmasında, bireylerin geçmiş hayatlarında yaşadıkları travmatik olaylar ve bireyin ailesinden veya çevresinden veya kendi bilgi birikiminden kaynaklanan dini değer, nesne ve törenlere karşı önyargılı tutum ve davranışlar büyük rol oynamaktadır. Hadephobia ve stigiophobia kavramları ise, dinin öğretilerinde yer alan, dinin emirlerini yerine getirmeyen ve kötülük yapan kişilere Tanrı tarafından gerçekleştirileceği söz verilen azaba çarptırılma korkusudur.

Anahtar Kelimeler: Hagiophobia, Telophobia, Stigiophobia, Dini Korku

ABSTRACT

Religion and phobia relationship has not been approached as a specific study until today. We did not research this topic in depth due to religious concerns. When religion and phobia relationship is approached in the context of data of psychology, it becomes evident that there is a multifaceted relationship instead of a single faceted. This multi faceted relationship will be examined under two headings. Phobia against holy objects and the reasons and characteristics of this phobia will be handled under the first heading. Phobia which exists in religion and characteristics of this phobia and its reflections on daily life of an individual will be handled under the second heading. Phobia against great and holy things is called “hagiophobia.” However, phobia which stems from religious ceremonies is not encompassed by hagiophobia. Phobia which arises from religious rituals and ceremonies is called “telophobia.” Traumatic events, individuals have experienced in the past and prejudiced attitudes and behaviors against religious values, objects and ceremonies, arising from family or environment or own accumulation of knowledge of an individual play an important role in the formation of these phobias. The terms Hadephobia and stigiophobia are the phobias against the punishment, promised to be given by God and is in religious doctrine, for people who do not obey the commandments of a religion and do evil.

Key Words: Hagiophobia, Telophobia, Stigiophobia, Religious Horror

1.GİRİŞ

Din-korku ilişkisi bireylerin dini hayatlarının şekillenmesinde etkin rol oynamaktadır. Korku bireylerin hayatlarının her anında ve her alanında bulunmaktadır. Bu bakımdan önemli olan bireyin hayatında korkunun varlığının sebebini araştırmak değil bireyin korkuyu doğru kanalize etmesine yardımcı olmaktır.

Bireylerin organizmaları korkuya karşı tepki olarak kaçınma davranışları gösterir. Diğer bir ifade ile organizma kendini korkuya karşı korkulan şeyden uzaklaşarak korumaya çalışır. Bu bağlamda korku ve din ilişkisini ele alırsak, organizma yüce ve kutsal olan nesnelere korku duyarsa veya kutsalın

¹ Bu çalışma uluslararası GAP Zirvesi 2. Mevlana Kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

içinde barındırdığı cezalandırıcı davranışlardan korku duyarsa kutsaldan kaçınma davranışı sergiler. Ancak kutsal nesnelere karşı korku duyulması ile kutsalın cezalandırıcı davranışlar içermesinden dolayı duyulan korku birbirine karıştırılmamalıdır.

Hogiophobia, Telophobia, Hadephobia olarak adlandırılan korku türleri sırasıyla ele alınacak ve din ile korku ilişkisi bu çizilen çerçeve bağlamında incelenecektir. Din-korku ilişkisinin psikolojik olarak incelenmesi bireylerin kişisel ve toplumsal hayatlarında din olgusunun yansımaları bağlamında büyük önem arz etmektedir. Günümüze kadar böyle bir çalışmanın yapılmamış olması da çalışmamızın önemini bir kat daha artırmaktadır.

2.HOGIOPHOBİA

Yüce ve kutsal olan nesnelere karşı oluşan korku hogiophobia kavramı ile ifade edilmektedir. (<http://www.thefreedictionary.com/hagiophobia>) Bu korkunun bireyde oluşmasında, bireyin hayatında iz bırakmış önemli trajik olayların ve bireyin büyüüp hayatını idame ettirdiği toplumun dini özellikleri ile dini bakış açılarının büyük bir katkısı vardır. Bireylerin olaylara bakış açısını belirleyen en önemli husus tartışmasız bireyin önceki yaşantıdır. Birey geçmiş yaşantılarında yüce ve kutsal kabul edilen nesnelere bir şekilde korkmuş ise bu korku hayatının geri kalan kısmında da devam edebilir.

Genel olarak kabul görmüş bir görüş vardır; bireylerde bir olgu ya da olaya karşı korku oluşması için bireyler o korku duyulan olgu ya da olayla bir şekilde istenmeyen bir etkileşime girmesi gerekmektedir. Ancak bu görüş bir örnekle yanlışlanabilir. Örneğin, bir bireyin akrepten korkması için akrep tarafından kendisine zarar verilmesi gerekmemektedir. Bireyin çevresinde bulunan kişiler akrep gördüğü zaman (canlı veya sanal) korkup kaçınma davranışı sergiliyorlarsa bireyde taklit yoluyla öğrenme vasıtasıyla hiçbir düşünceye sahip olmadığı akrep hakkında korku duyulup kaçınılması gereken bir varlık düşüncesine sahip olabilir. Bu bağlamda birey yüce ve kutsal olan nesnelere korku duyması için bu tür nesnelere bir etkileşimi olması gerekmez. Aile, arkadaş, okul, iş ortamı vb. nedenlerden dolayı kutsal nesnelere karşı bir korku ve kaygı geliştirebilir. İsviçre’de 29 Kasım 2009 da gerçekleştirilen referandum ile kabul edilen minare yasağı kutsal nesnelere karşı oluşmuş bir korkunun dışı yansıması olarak gözükmektedir.

Hogiophobia olarak ifade edilmeye çalışılan kutsal olan nesnelere karşı duyulan korku çoğu zaman din adamları tarafından bilinçsiz bir şekilde bireylerde oluşturulmaktadır. Din adamları ve dinin öğretimini üstlenen bireyler kutsal nesnelere trajikomik bir biçimde yücelik atfetmektedirler. Bu yücelik bir müddet sonra korkuya yol açmaktadır. Çünkü din adamları ve din öğretimini yapan bireyler, dinin müntesipleri yüce kabul edilen nesneye karşı bilinçli veya bilinçsiz bir saygısızlık olarak kabul edilen bir davranış sergilerlerse çok büyük tepkiler vermekte ve sadece verilen bu tepkinin onlara ceza olarak yetmeyeceği kutsal varlık tarafından da cezaya çarptırılacağı ifade edilmektedir. Bu da bireyde bir müddet sonra obsesif bir hal almakta ve bireylerin kutsal varlık ile ilişkili olan her nesneden korku duymasına sebep olmaktadır.

3.TELOPHOBİA

Dini tören korkusu telophobia kavramı ile ifade edilmektedir. (<http://common-phobias.com/Telo/phobia.htm>) Bu korkunun oluşmasında da kutsal olan nesnelere karşı oluşan korkuda olduğu gibi bireyin hayatında iz bırakmış önemli trajik olayların ve bireyin büyüüp hayatını idame ettirdiği toplumun dini özellikleri ile dini törenlere bakış açılarının büyük bir katkısı vardır.

Bireylerin özellikle çocukluk döneminde zorla ve despot bir biçimde dini tören ve ibadete katılmalarının sağlanması, bireylerin hayatlarının ileri ki dönemlerinde dini törenlere karşı bir korku veya nefret geliştirmesine yol açmaktadır. (Doctor, 2009: 417) Dini törenlere karşı korku geliştirmiş bireyler bu tür törenlerde kendi varlıklarını tehlike de hissederler. Organizmanın varlığını tehlike de hissetmesi doğal olarak kaçınma davranışı sergilemesine yol açar. Almanya da 2007 de yaralama suçuyla ilişki kurularak yasaklanan sünnet yasağı bireylerde zamanında oluşan dini tören ve ayin korkusunun dışı yansıması olarak kabul edilebilir.

Telophobia olarak ifade edilmeye çalışılan dini tören korkusu bireylerin tüm hayatını etkileyecek kadar önemli bir korku olmasına rağmen günümüzde bu tür korku yeterince araştırılmamakta ve bu tür korkuların izole edilmesi için herhangi bir çalışma maatteessüf yapılmamaktadır. Bu tür korkuların tedavi edilmesinde din adamları ve dini öğretim yapan bireylere büyük görevler düşmektedir. Dini törenlerde ve sonrasında bireyin içsel huzura kavuşması ve dini olarak üzerine düşen vazifeyi yerine getirme bilinçlilik halinin oluşması gerekirken bireyin bu tür dini uygulamalara karşı korku geliştirmesi büyük bir özenle üzerinde durulması gereken bir konudur.

4.HADEPHOBİA, STİGIOPHOBİA, STYGIOPHOBİA

Dinin içinde ki korku Hadephobia, Stigiophobia, Stygiophobia kavramları ile ifade edilmektedir. (<https://www.gotquestions.org/hadephobia.html>) Bu tür korku daha çok cehennem korkusu veya tanrının cezalandırıcı davranışlarından korkma şeklinde tanımlanır. Bireylerde tanrının buyruğunu yerine getirmediği veya getiremediği, inandığı dinin emir ve yasaklarına riayet etmediği gerekçesiyle yüce varlık tarafından cezalandırılacağı inancının bireylerde oluşturduğu korkunun yüksek düzeyde olması bireylerin gündelik hayatlarını olumsuz yönde etkiler. Bu tür korku duyan bireylerin unutmaması gereken bir husus vardır; Her inanç sisteminde ceza uygulaması vardır. Ancak burada önemli olan sadece ceza varmış anlayışı ile hareket ederek dini inancından dolayı günlük hayatını yaşanmaz kılmaktır. İnanç sistemleri ceza ile ödülü her zaman birlikte sunmuşlardır müntesiplerine. Eğer ceza ve ödül de denge olmazsa inanç sistemi toplumsal ve bireysel mutluluğa bireyleri erdirmez.

Bireyler eğer bu korkunun düzeyini doğru ayarlayamazlarsa bir müddet sonra yüce varlıktan aşırı korkmak bireyin gündelik hayatta hiçbir faaliyet yapamamasına, hiç korkmamak ise bireyin diğer bireylerin haklarına riayet etmemesine yol açar. Bu korku günümüz bireylerinde değil eski Mısır yazıtlarında, eski Yunanlılarda gölge krallığı diye ifade edilen öbür dünya hesabı ve azabı inancında ve Platonun milattan önce dördüncü yüzyıldaki kaleme aldığı eserleri onun ölümden sonra ki hayat için sürekli artan bir azap ve cezalandırılma korkusu duyduğunu göstermektedir. Yahudilikte ise bu durum "Sheol" kavramıyla ifade edilir. (Doctor, 2009: 271) ü

Hadephobia, Stigiophobia, Stygiophobia kavramları ile ifade edilmeye çalışılan dinin ilke ve öğütlerinden kaynaklanan korkular toplumsal hayatın düzen ve intizamı için vazedilmiştir. Eğer inanç sistemleri müntesiplerine caydırıcı bazı cezalar vadetmezlerse bireyler hak, hukuk, kamu düzeni vb. riayet edilmesi gereken kurallara dikkat etmezler. Hadephobia, Stigiophobia, Stygiophobia daha çok dinin içerisinde yer alan korku düzeyinin aşırı olması bağlamında gündeme getirilen kavramlar olsa da bu tür inanç sistemleri içerisinde yer alan korkuların tartışılmaz bazı pozitif yönlerinin de olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir dine gönül verip inanmış birey için din hayatın merkezinde yer almaktadır. Bu sebepten din-korku ilişkisinin psikolojik olarak incelenmesi bireyin bireysel ve toplumsal yaşamına katkı sağlaması bağlamında önem arz etmektedir. Bireylerin kutsal olana karşı korkusu veya dini ayin ve ritüellere karşı korkusunun temel sebebi, bireylerin önceki hayatlarında yaşadıkları olumsuz tecrübeler ya da olumsuz tecrübeleri yaşamadan taklit yoluyla yakın çevresinden öğrenerek dine karşı geliştirdikleri handikaptır. Bireylerin kutsal ve yüce olana karşı duydukları korku ile dini ayinlere karşı duydukları korkunun genel olarak çocukluk döneminde olduğu görülmektedir. Baskıcı, zorla, despot bir anlayışla çocukların dini ayin ve ritüellere götürülmeye çalışılması çocukların gelecek yaşamlarında zorla götürülen dine karşı nefret veya korku duymasına yol açmaktadır.

Çocukluk döneminde oluşturulan bu olumsuz tutumlar çok zor aşılmaktadır. Burada unutulmaması gereken bir husus; dine karşı duyulan korku yakın çevrenin dine olan tavır ve tutumuyla da yakından ilişkilidir. Bu sebepten barış ve huzurun egemen olduğu bir dünyayı gelecek nesillere miras bırakmak istiyorsak çocuklara herhangi bir dini inanış veya bir ideolojinin sempatzanı veya anti sempatzanı olmayı öğretmek yerine her fikir ve düşünceye açık olmayı öğretmek gerekmektedir.

Bireyler tarafından cehennem veya cezalandırılma korkusu olan dinin içinden kaynaklanan korkunun temel sebebine bakılacak olursa yanlış bir din veya tanrı inancının var olduğu görülmektedir. Hiçbir dinin özünde inananlarına karşı zulmetme fikri ve düşüncesi bulunmaz. Ancak bireyler dinlerin öğretilerini radikal bir tarzda yorumlayarak böyle bir düşüncenin oluşmasına zemin hazırlamaktadırlar. Bu tür bir din anlayışı sadece bireyin kendi hayatını veya içinde yaşadığı toplumu tehdit etmez tüm dünya insanlığının huzur ve güvenliğini tehdit eder. Günümüzde ortaya çıkan ve dayanağını dinden aldığını söyleyen terörist gruplar bu tür radikal söylemlerin ürünleridir.

Din-korku ilişkisi sadece Tanrı kaynaklı dinlerde değil beşerî kaynaklı dinlerde de kendisini göstermektedir. Bu bağlamda yapılması gereken; Bireyin duyduğu korkunun kaynağının ister yüce ve dini olan nesnelere olsun, ister dinin içerisinden ve söylemlerinden kaynaklansın bireyin zihinsel ve duygusal gelişimine uygun, psikolojik bulguların da rehberliğinde bu tür söylem ve nesnelere bireyler tarafından yeniden yorumlanmasının sağlanmasıdır.

Kaynakça

Doctor, R.M.; Kahn A.P. & Adamec C., (2009) *The Encyclopedia of Phobias, Fears, and Anxieties*, Infobase Publishing, New York.

“hadephobia” maddesi <https://www.gotquestions.org/hadephobia.html>, (Erişim Tarihi: 23.04.2018)

“hagiophobia” maddesi, <http://www.thefreedictionary.com/hagiophobia>, (Erişim tarihi: 23.04.2018)

“telophobia” maddesi <http://common-phobias.com/Telo/phobia.htm>, (Erişim Tarihi: 23.04.2018)